

ОРОНІМ *ТОВТРИ* (МЕДОБОРИ): У ПОШУКАХ ЕТИМОЛОГІЧНОЇ ІСТИНИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Вип. 1 (45)

УДК 81'373.21 + 81'373.6

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).127-134

Верби́ч С. Оронім *Товтри* (Медобори): у пошуках етимологічної істини; кількість бібліографічних джерел – 37; мова українська.

Анотація. Актуальність. Статтю присвячено актуальній проблемі ономастики – етимологічній інтерпретації оронімів, які з-поміж інших класів вирізняються особливою стійкістю щодо змін у часі, а отже, часто зберігають у своїй структурі давні мовні елементи. Об'єкт дослідження – назви гірського масиву *Товтри*, які простягаються в центральній частині Подільської височини на довжину понад 200 км від Підкаменя на Тернопільщині до Стефанівців над Прутом у Молдові, та їхньої частини – *Медобори*. **Мета.** Узагальнено результати попередніх досліджень щодо пояснення цих назв, докладно проаналізовано їхню фонетичну й словотвірну будову з урахуванням споріднених лексем в інших слов'янських і неслов'янських мовах, а також свідчень історичних джерел, встановлено етимологію вказаних оронімів. **Основні завдання.** Досліджено формальну структуру оронімів *Товтри* і *Медобори*, встановлено їхню етимологію. **Висновки та результати дослідження:** 1) оронім *Товтри* <Тоутри <Гьлтры <*Гьртры; 2) базова форма *Гьртры мотивована географічним терміном псл. *tǫrtǫra > *tǫrtǫry – результат редуплікації і.-с. кореня *ter- 'терти' в ступені редукації о-ряду; 3) первісна семантика псл. *tǫrtǫra > *tǫrtǫry – *'обтерте (протерте) внаслідок процесів вивітрювання чи вимивання водою каміння'; 4) структура ороніма *Товтри* / *Толтри* <*Гьртры й топонімі паралелі в інших слов'янських регіонах дають підстави констатувати її праслов'янський характер. Водночас наявність споріднених утворень в інших індоєвропейських мовах і непродуктивність на праслов'янському ґрунті такого способу словотворення, як редуплікація кореня, уможливають припущення про засвоєння праслов'янами ороніма *Гьртры <*Гьртǫry від їхніх попередників у цьому регіоні, зокрема північних фракційців; 5) назва *Медобори* також не первинна, сягає первісної форми *Недобор(и)* < псл. *nedǫbrь, префіксальний дериват від іменника *dǫbrь з первісним значенням 'заглибина, яма, долина, яр', що спростовує іллірійську етимологію цієї назви як *Medu-baris.

Ключові слова: оронім, етимон, географічний термін, редуплікація, праслов'янська форма.

Постановка проблеми. В ономастичній літературі термін *оронім* позначає власну назву будь-якого об'єкта рельєфу земної поверхні – позитивного (гора, гірський хребет, горб) чи негативного (долина, котлован). Проте більше підстав, з огляду на внутрішню форму номена оронім (з грецьк. όρος 'гора' і όνομα, όνομα 'ім'я, назва'), вживати його на позначення об'єктів саме гірського ландшафту. Так цей клас онімів і розуміють фахівці, відносячи до них назви окремої гори та її частини – хребта, узбіччя, а також гірського пасма [Mgózek 2001, с. 233]. З-поміж різноманітних власних географічних назв ороніми на сьогодні є чи не найменш вивченим класом у слов'янському світі загалом і в Україні зокрема. Підтвердження цього – брак у слов'янському ономастичному середовищі спеціальних етимологічних словників оронімів. В Україні можна назвати хіба що працю М.М. Габорака, присвячену дослідженню оронімікону Прикарпаття в межах сучасної Івано-Франківської обл. (*Габорака М.М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник*. Вид. 3-є, доп., переробл., уточн. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. 694 с.; проаналізовано 3248 оронімів Івано-Франківської обл.). Наявні, проте, окремі статті із цієї проблематики (див., наприклад, українські: *Герман К.Ф. Ороними-карпатизми в українських говорах Северної Буковини. Симпозиум по проблемам карпатского языкознания. Тезисы*. Москва: Наука, 1973. С. 10–11; *Карпенко Ю.О. Карпатська оронімія: Древній українсько-болгарські зв'язки. Наша школа*. 1999. № 2–3. С. 153–156; *Карпенко Ю.О.*

*Праслов'янська оронімія Українських Карпат. Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць / Відп. ред. Ю.О. Карпенко. Одеса: «Астропринт», 1999. Вип. 7. С. 17–26; Карпенко Ю.О. Проблема фракійської оронімії Українських Карпат. Записки з ономастики: зб. наук. праць / Відп. ред. Ю.О. Карпенко. Одеса: «Астропринт», 1999. Вип. 2. С. 25–28; Карпенко Ю.О. З праслов'янської оронімії Східних Карпат. Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць / Відп. ред. Ю.О. Карпенко. Одеса: «Астропринт», 2000. Вип. 9. С. 53–58; польські: *Taszycki W. Sudeckie nazwy górskie. Rozprawy i studia polonistyczne*. Wrocław, 1968. Т. IV. S. 209–211; словацькі: *Majtán M. Štruktúrne type slovenskej oronymie. Österreichische Namenforschung*. 1999. № 27. S. 56–66; сербські: *Павловић З. Ороними Србије II. Ономастолошки прилози*. Београд, 2015. Т. XXII. С. 99–430) або тематичні розділи в спеціальних монографіях, як-от у працях Я. Рудницького (*Рудницький Я. Географічні назви Бойківщини* (вид. 2-ге). Вінніпег: Накладом УВАН, 1962. 246 с.) і С. Грабця (*Hrabec S. Nazwy geograficzne Huculszczyzny*. – Kraków: Nakł. Polskiej Akademiji Umiejętności, 1950. XI. 261 s.). Нерозпрацювання цієї галузі топоніміки в етимологічному аспекті зумовлено насамперед браком спеціальних реєстрів оронімів із того чи того гірського регіону, на відміну, наприклад, від уже опублікованих гідронімних, ойконімних і мікротопонімних. Пор., однак, реєстр оронімів Словаччини «Názvy vrchov a dolín Slovenskej socialistickej republiky» (1987 р.), де зібрано 5583 назви ороландшафту [Majtán 2003, с. 203]. Тому зацікавленому дослідникові доводиться*

ся сьогодні самотужки збирати такий онімний матеріал способом анкетування місцевих мешканців, передусім учителів і краєзнавців; опитування жителів гірських і пригірських місцин під час спеціально організованих поїздок чи наукових експедицій; опрацювання різноманітної наукової й довідкової літератури – історичних і географічних словників, туристичних карт і путівників тощо.

В Україні гори відзначені в межах трьох регіонів – Криму, Українських Карпат і Прикарпаття (Подільсько-Буковинські Товтри). Кримські гори найменші за площею, простягаються вздовж чорноморського узбережжя на 180 км із південного-заходу на північний схід. Ширина гірської смуги – близько 60 км (загальна площа – майже 10 тис. км² [Кримські гори]). Українські, або Східні, Карпати значно більші. Їхня довжина становить 280 км, ширина – понад 110 км. Розташовані на території Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей (загальна площа – понад 24 тис. км² [Українські Карпати]). До Східних Карпат прилягають також Товтри – лінійно витягнуті скелясті розчленовані вапнякові пасма в межах Львівщини, Тернопільщини, Хмельниччини, Чернівецьчини та Вінниччини. Найвідоміші з-поміж цього масиву – Подільські Товтри, або Медобори, що пролягають здебільшого на Тернопільщині та Хмельниччині. Довжина Подільсько-Буковинських Товтр – 250 км, ширина – 15–20 км. Основний масив (у межах України) пролягає на території Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької областей [Олійник 2008, с. 113, 128]. Природно, що саме в цих українських регіонах і зосереджена переважна більшість оронімів. Викладені міркування ставлять на порядок денний потребу збору й систематизації назв орооб'єктів Українських Карпат, а також Подільсько-Буковинських Товтр.

Як відомо, назви гірських об'єктів – гір, скель, пасом – належать до того класу топонімів, що вирізняються особливою стійкістю щодо змін у часі, а отже, часто зберігають у своїй структурі давні мовні елементи й можуть, за словами С. Грабця, бути свідками давніх міграцій народів і племен, які мешкали чи перебували впродовж тривалого часу на околицях цих орооб'єктів [Hrabec 1961, с. 87]. Крім цього, гори, горби, гірські хребти завше потрапляли в поле зору різноманітної людності, яка перебувала певний час у конкретному пригірському регіоні. У зв'язку із цим зростає вага оронімів не лише для мовознавчих, але й для історичних студій. Серед таких назв наявні як питомі, так і генетично іншомовні, фонетично й словотвірною адаптовані вже на місцевому ґрунті. І ті, й ті виникли в різні періоди розвитку історії конкретного регіону, зокрема в давні часи, й тому не завжди зрозумілі для сучасного мовця з погляду своєї внутрішньої форми, тобто первісної, апелятивної, семантики. З-поміж таких оронімів – і назва гірського масиву *Товтри*, частина якого має свою окрему назву – *Медобори*. Зауважимо, що *Товтрами* географи називають систему сильно розчленованих скелястих вапнякових пасом, які простягаються в центральній частині

Подільської височини на довжину понад 200 км від Підкаменя на Тернопільщині до Стефанівців над Прутом у Молдові [ЕУ 9, с. 3233]; складаються з основного і бічних пасом та ізольованих горбів [ЭС XXXIII, с. 463], які мають конусоподібну округлу форму. Історики відзначають, що в прилеглий до цього гірського масиву місцевості люди проживали ще в давньокам'яний період. Тут виявлено чимало археологічних пам'яток різних епох: трипільської культури (III тис. до н. е.), доби бронзи (кін. III – II тис. до н. е.), ранньослов'янського часу [Олійник 2008, с. 128]. З огляду на викладене закономірно постає питання: у середовищі якого населення – дослов'янського чи слов'янського – сформувалися назви *Товтри* й *Медобори* і чи зберігають вони сьогодні свою первісну, а чи вже фонетично видозмінену форму.

Аналіз досліджень. Проблема походження оронімів *Товтри* і *Медобори* не нова і вже має свою історію. Її намагалися розв'язати як мовознавці, так й історики, що досліджували власні географічні назви в контексті широкого кола питань, пов'язаних з етно- і лінгвогенезом слов'ян. Серед перших – російські лінгвісти О.І. Соболевський, О.М. Трубочов, О.К. Шапошников, А.Ф. Журавльов, німецький славіст Макс Фасмер, польські мовознавці Я. Розвадовський, С. Грабець, О. Брюкнер, Т. Мілевський, З. Бабик, українські лінгвісти Ю.В. Шевельов, О.С. Мельничук, Ю.О. Карпенко, В.П. Шульгач. З-поміж других – М.В. Симашкевич та І.П. Крип'якевич. Назву *Товтри* кваліфікували як доіндоєвропейську, дослов'янську, індоєвропейську, праслов'янську, а оронім *Медобори* – як іллірійський, праслов'янський, власне український.

Мета статті – узагальнити інформацію про походження оронімів *Товтри* і *Медобори*, почерпнуту зі студій попередників, зацентрувати увагу на аналізі фонетичної будови й словотвірної структури зазначених назв, урахувавши ті звукові зміни, яких вони зазнали впродовж історії свого функціонування, й на цій підставі встановити їхні первісні форми. З огляду на окреслену мету поставлено такі **завдання**: проаналізувати формальну структуру ороніма *Товтри* в системі споріднених назв, з'ясувати його етимологію; проаналізувати формальну структуру ороніма *Медобори* на основі його давнішої форми *Недобор(и)*, визначити етимон цієї назви.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети послуговуємося такими методами дослідження: описовим, ареальним, порівняльно-історичним, а також прийомом етимологічного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Назва *Товтри* (фонетично-графічні варіанти *Толтры* [ЭС XXXIII, с. 463; Соболевський 2006, с. 299], *Toutry* [SG XII, с. 438]) в Україні стосується не лише згаданого гірського масиву. Вона позначає також й інші топооб'єкти: с. *Товтри* в Кіцманському р-ні Чернівецької обл. (відоме із XVI ст.: 1551 р. – *Teutri*, 1594 р. – *Teutre*, 1624 р. – *Toltri* [Balan II, с. 19–20, 84], 1899 р. – *Toutry* [Bukowina, с. 286]), урочище *Толтрикь* в колишньому Проскурівському пов. [Гульдман 1893, с. 474] < *Толтр*-. Ці назви вторинні

(перенесені за суміжністю або утворені від оронімооснови *Товтр-* / *Толтр-*) щодо ороніма *Товтри*, що підтверджують засвідчені в досліджуваному ареалі ідентичні географічні терміни з орографічною семантикою: поділ. *тоўтра* ‘підвищення; гора, горб’, *тоўтри* ‘група горбів чи гір’ [Потапчук 2012, с. 56, 68], *товтри* ‘вапнякові пасма з чітко вираженим гребенем’, ‘окремі горби’ [ПТ, с. 4], також *то́лтри* ‘скелясті горби’ [ЕСУМ 5, с. 589–590].

Російський мовознавець О.І. Соболевський пояснював оронім *Товтри* як фонетично похідну форму від *Тьртри* (на основі дисиміляції плавних), порівнюючи її з д.-чеськ. гірською назвою *Trtri*. В основі цих назв дослідник убачав апелятив **тьртри* / **тьрътри* / **тьртъри*. На його думку, цей оронім давні слов’яни успадкували від своїх попередників [Соболевський 2006, с. 299].

Німецький лінгвіст Макс Фасмер порівнював подільські *Товтри* (*Толтри*) з польським оронімом *Tatry* (*Tatry*) в Західних Карпатах, який виводив від **Tartry* < давнішої форми **Tьrttr-*. У цьому переліку відомий славіст розглядав і серб. назву г. *Тртра* в Герцеговині [Фасмер IV, с. 27–28]. До речі, на підтвердження генетичного зв’язку оронімів *Товтри* (*Толтри*) і *Tatry* свідчить фіксація *Товтрів* на картах XVI ст. як *Montium Tatry* [Кришталович 2011, с. 31]. З огляду на це важливо з’ясувати, як етимологізували польський оронім *Tatry* інші дослідники. Зокрема, Я. Розвадовський і С. Грабець також пояснювали назву *Tatry* як форму, вторинну щодо *Tartry*, що постала на польськомовному ґрунті з **Tьrttr-*, яка, своєю чергою, є результатом редуплікації і.-е. **ter-* ‘терти’ [Hrabec 1961, с. 59].

Польський мовознавець О. Брюкнер – один із перших етимологічно пов’язав західноукраїнський оронім *Товтри* й пол. *Tatry*, що, правда, помилково трактував ці назви як унгаризми [Brückner 1957, с. 567]. Версію про угорську природу вказаних оронімів переконаливо спростував М. Фасмер, слухно зауваживши, що угор. форма *Tátra* (відзначена з 1808 р.) не первісна, а запозичена з польської мови [Фасмер IV, с. 27–28].

Представник молодшого покоління польських лінгвістів З. Бабик тлумачить оронім *Tatry* як континуант псл. **Tьrtry/i*, що має і.-е. підґрунтя з огляду на паралель у французькій мові – *tertre* ‘пагорб’ [див.: Лучик 2005, с. 283].

Версію про еволюцію оронімів укр. *Товтри*, пол. *Tatry*, серб. *Тртра* з псл. форми **Tьrtry* обстоювали й інші дослідники. Зокрема, польський мовознавець Т. Мілевський зазначав, що первісна псл. форма **Tьrtry* в давній українській мові розвинулася в *Tortry*, яка згодом унаслідок дисиміляції *r > l > ʉ* перейшла в *Toltry > Towtry*. Псл. форму **Tьrtry* дослідник також уважав результатом редуплікації і.-е. кореня **ter-* [Milewski 1964, с. 64–65]. Схожу думку висловлюють етимологи О.С. Мельничук і А.Ф. Журавльов. Перший, аналізуючи укр. діал. лексеми *то́втри* ‘вапнякові пасма [...]’, ‘каміння (скелі) на дні річки’ і *то́лтри* ‘скелясті горби’, кваліфікував їх як місцеві рефлексії псл. **tьrttr-* ‘гора’, що споріднене з гр. *τέρτρον* ‘кінець, вістря’, фр. *tertre* ‘горбок, на-

сип’ [ЕСУМ 5, с. 589–590]. Другий, підтверджуючи псл. форму **tьrttr-* як твірну для оронімів *Товтри* (*Толтри*), *Tatry*, *Тртра*, припускає, що праслов’яни засвоїли її з мови якогось індоєвропейського населення цієї території – іллірійців, фракійців чи кельтів [Журавльов 2005, с. 517]. Не заперечує праслов’янської природи оронімів *Товтри* / *Толтри* й український мовознавець В.П. Шульгач, який, однак, вважає первинною праформою **Tьltьr-* (а не **Tьrtьr-*!), що, з погляду словотвору, є, на його думку, суфіксальним дериватом (*-ьr-*) від основи **Tьlt-* [Шульгач 2004, с. 206].

На думку ж українського мовознавця Ю.О. Карпенка, укр. оронім *Товтри*, пол. *Tatry* – це фонетично видозмінені форми від первісної назви *Tritri*, яку відзначено наприкінці X ст. і яка є доіндоєвропейською назвою всього Карпатського гірського масиву [Карпенко 2005, с. 64].

З етимологічного аналізу ороніма *Товтри* / *Толтри* наших попередників випливають такі узагальнення:

1. Сучасна назва *Товтри* розвинулася з форми *Толтри* внаслідок рефлексії давнього *-l-* > *-ʉ-* (орфографічне *v*) на українському ґрунті.

2. Форма *Толтри* < *Тьлтры* – фонетично вторинна щодо **Tьртры* з огляду на розподібнення плавних у групі *p-r > l-r*.

3. В основі назви **Tьртры* – відповідний географічний термін **тьртры > тьлтры > тоўтри*, що є формою множини від *тьртра > тьлтра > тоўтра*.

4. На нашу думку, наведені лексеми еволюціонували з псл. форм **tьrtьra > *tьrtьry*. З погляду словотвору це, найімовірніше, архаїчне утворення, що постало способом редуплікації і.-е. кореня **ter-* ‘терти’ в ступені редукації *o*-ряду. На підтвердження такого пояснення вказує згаданий вище споріднений апелятив фр. *tertre* ‘горб, насип’. Давній характер цих дериватів засвідчує, власне, спосіб їх творення – редуплікація, тобто подвоєння кореня, який був продуктивний в індоєвропейській прамові [Вступ 1966, с. 112]. У праслов’янський період він відійшов на периферію й поступово втратив свою продуктивність. Тому редупліковані утворення на праслов’янському ґрунті дуже нечастотні. Пор., наприклад, іменники **kolkolь*, **molmolь*, **mormorь* [ЭССЯ 10, с. 137–138; 19, с. 190–191, 237]. Первісну семантику твірної для ороніма *Товтри* апелятива **tьrtьra > *tьrtьry* визначав базовий корінь і.-е. **ter-* ‘терти’, тобто її можна відновити як **обтерте* (протерте) внаслідок процесів вивітрювання чи вимивання водою каміння’. Реконструкцію такої внутрішньої форми зазначеного географічного терміна підтверджує певною мірою географічна характеристика гірського масиву *Товтри*: це гори, що дуже розбиті ерозією і є химерними нагромадженнями кам’янистих уламків... тут розвинені карстові форми, представлені ніздрюватими, печероподібними гротами, нішами... [Цись 1962, с. 132].

5. На сьогодні складно однозначно стверджувати, чи апелятив **tьrtьra > *tьrtьry* й похідний оронім **Tьrtьry* сформувалися на праслов’янському ґрунті, а чи праслов’яни перейняли їх від своїх

попередників – індоєвропейців, якими в цьому регіоні були фракійці. Археологи відзначають, що найбільш ранні пам'ятки фракійської культури займають частину Західної України до р. Збруч і лісостепові райони Молдови до Дністра [Мелюкова 1980, с. 37]. Важливо відзначити, що в межах України вони поширені, крім Івано-Франківщини, Львівщини і Закарпаття, також на Тернопільщині, Хмельниччині й Чернівеччині [Тончева 1975, с. 29], де, власне, й розташовані *Товтри*. У цьому контексті доречно зауважити, що споріднений сербський оронім *Тртра* М. Фасмер кваліфікував як імовірний фракізм [Фасмер IV, с. 27–28]. З огляду на викладене однозначно можна стверджувати індоєвропейську природу назви *Товтри* всупереч Ю.О. Карпенкові, який уважав її доіндоєвропейською.

Інша назва гірського масиву *Товтри* – *Медобори* (гори *Міодоборскія* [ЭС ХХХІІІ, с. 463]). Етимологія цього ороніма також має свою історію. Частина дослідників вважає її дослов'янською. Так, О.М. Трубачов етимологізував назву *Медобори* як результат слов'янського розвитку давнього іллірійського топоніма **Medu-baris* 'межірччя'. На підтвердження свої гіпотези мовознавець наводив споріднений іллірійський топонім *Metubarbis* на позначення межиріччя Сави і Драви в Славонії. Таке пояснення, на думку вченого, добре узгоджується з географічною характеристикою ландшафту Медоборів, тобто водороздільного пасма [Трубачев 1968, с. 280]. Схоже тлумачення ороніма *Медобори* пропонував і Ю.В. Шевельов, виводячи його від іллірійської праформи **medubaris* [Шевельов 2002, с. 113–114]. Російський лінгвіст О.К. Шапошников, крім іллірійської версії походження назви *Медобори* – **medu-bar-* 'між болотами', розглядає дві альтернативні праслов'янські: 1) від псл. **medu-* 'медовий' і **borъ* 'збір'; 2) сполучення **medju* 'між' і **barъ*, **bara* 'гірська річка' [Шапошников 2008, с. 106].

Одним із перших дослідників, хто пов'язував етимологію ороніма *Медобори* з апелюваннями *мед* і *бор* 'бір', був історик М.В. Симашкевич. Зокрема, він зауважував, що в минулому ці гори були вкриті дрімучими лісами – борами, куди зліталося багато бджіл [Симашкевич 1875, с. 14–15, 50, 71]. В іншому джерелі зазначено, що схили *Медоборів* поросли численними деревами, серед яких чимало медоносних сортів, як-от черешень і груш [ЕУ 9, с. 3233].

Етимологізування ороніма *Медобори* як онімізованої форми **medobory* < **medoborъ* < **medъ* + **borъ* (< **berъ*, **bъrati*) видається, на перший погляд, і формально, і семантично бездоганим. Пор., наприклад, у цьому контексті споріднені слов'янські лексеми: укр. *медозбори* 'збирання меду' [Желеховський I, с. 432], болг. *медосбор* 'період, коли бджоли збирають мед' [БЕР 3, с. 708], діал. *медобёр* 'час збирання меду' [ЭССЯ 18, с. 54–55].

Докладніший аналіз ороніма *Медобори* із залученням свідчень історичних джерел дає підстави спростувати його етимологічний зв'язок із медовими борами. Свого часу ще О.М. Трубачов тлумачення назви *Медобори* на основі компонентів *мед* і *бор* слушно піддав сумніву, вважаючи

його проявом народної етимології [Трубачев 1968, с. 280]. Досліджуючи історію ороніма *Медобори*, з'ясуємо, що це не первинна назва орооб'єкта. На це вказують відповідні історичні фіксації зазначеного ороніма впродовж XVII–XVIII ст. як *Недобор*: 1650 р. – *Montes Niedobur*, 1676 р. – з *Недобору* [Крип'якевич 1928, с. 115], 1687 р. – *Niedobor* [Луняк 2013, с. 165], 1759 р. – до *Недобору*, 1782 р. – *Niedobur* [Крип'якевич 1928, с. 115]. З наведеного переліку випливає, що в минулому гори *Медобори* називали *Недобор*. Народне ж переосмислення цієї назви як *Медобори* відбулося вже пізніше, на початку XIX ст. Пор. фіксацію 1809 р. – w *górach midoborskich* [Крип'якевич 1928, с. 115]. До речі, назва *Недобор* позначає не лише згаданий гірський масив. У колишньому Кам'янецькому пов. на Західному Поділлі зафіксовано мікротопонім *Недобор* на позначення лісу між Гуменцями й Шатавою [Симашкевич 1875, с. 52], який, найімовірніше, відзначено в 1676 р. в записі: в *Недобрі*, лісі подольськом [Крип'якевич 1928, с. 115]. Український історик І.П. Крип'якевич пояснював назву *Недобор* як утворення з іменником *бор* і префіксом *недо-*, відновлюючи таку його семантику **'бір, що недоріс, тобто великий ліс'* [Крип'якевич 1928, с. 115].

Отже, первинною назвою гірського масиву *Медобори* є *Недобор* > *Недобори*. Відповідно цей факт унеможливає пояснення наведеного ороніма і як іллірійського **Medubaris*, і як псл. **medoborъ* з огляду на різну структуру цих форм. Тлумачення ороніма *Недобор* як *Недо-бор* малоімовірне, адже препозитивний складник *недо-* – це, по-перше, пізні утворення, що виникло на ґрунті нової української мови, а по-друге, його вживали для творення не іменників, а дієслів, які означають дію чи стан, виявлені не повною мірою, нижче від норми.

Очевидно, оронім *Недобор* треба пояснювати інакше. На нашу думку, ця назва фонетично вторинна й розвинулася з давнішої форми **Недобръ*, на що, власне, вказує наведена вище історична фіксація спорідненого мікротопоніма *Недобор* – в *Недобрі*. Назву *Недобръ* аналізуємо як дериват із заперечною часткою-префіксом *не-* від іменника *добръ*, що є континуантом псл. **dъbrъ* з первісним значенням 'заглибина, яма, долина, яр' [ЕСУМ 2, с. 20; ЭССЯ 5, с. 176–177]. На первинність такої семантики вказують як апелювативні відповідники в різних слов'янських мовах, які реалізували такі значення: 'яр', 'улоговина', 'яр у лісі', 'долина', 'рів', 'долина між горами', 'долина, поросла лісом', 'гірський схил, ущелина', 'крутий схил гори', так і генетично споріднена лексема лит. *dubra* 'яр у лісі' < і.-е. **deub-* 'глибокий' [ЭССЯ 5, с. 176–177]. Семантика 'ліс (густий)' вторинна, як відзначають етимологи, щодо значення 'долина, яр' [ЕСУМ 2, с. 20]. З огляду на викладене реконструюємо праслов'янську форму географічного терміна **nedъbrъ*, який на українському ґрунті закономірно реалізувався в *недобръ-*, враховуючи вокалізацію *ъ* > *о* в сильній позиції й подальше ствердіння м'якого *р'*. Розвиток первісного *недобръ-* у *недобор*, тобто п'ява між приголосними *б* і *р* вставного голосного *о*, зумовле-

ний фонологічними особливостями важковимовної сполуки *-бр-*. За спостереженнями Ю.В. Шевельова, вживання в групах приголосних із другим сорорним вставним голосним *e, o* – типове явище в українській мові з XVIII ст. У XVII ст. такі вставні голосні на письмі відзначені дуже рідко [Шевельов 2002, с. 915]. Таким чином, первісним значенням, яке мотивувало семантику ороніма *Недобор(у)*, було, напевно, *‘не яр, не долина, не улоговина’, яке протиставляло в уявленні місцевого населення поняття ‘гора’ й ‘улоговина’. Саме друге з них репрезентоване в прикарпатських географічних термінах *дебр, дебра* (пор. укр. діал. (поділ.) *дебр* ‘глибокий яр’ [Марусенко 1972, с. 282], *дебра* ‘глибока долина (в лісі)’ [Ляшук 1969, с. 165], *дебєр* ‘заглибина між горами, де часто протікає потік’ (с. Верхній Лужок Старосамбірськ. р-ну Львівськ. обл. [ОАІУМ]), пор. ще ст.-сл. *дѣбрь* ‘долина, безодня’ [ЕСУМ 2, с. 20], які вважають фонетично вторинними формами до псл. **dьbra, *dьbrь* [ЭССЯ 5, с. 147–149] (на підтвердження такої етимології наводять генетично споріднені факти з інших індоєвропейських мов, наприклад: лит. *duburys* ‘вимивина, переважно наповнена водою’ [ЕСУМ 2, с. 20]), і в похідних від них топонімах: гідронім *Дѣбра* (старе річище Дністра на Івано-Франківщині [СГУ, с. 167]), долина *Дѣбра* (с. Чаплі Старосамбірськ. р-ну Львівськ. обл. [ОАІУМ]) та ін.

Висновки. Узагальнення результатів попередніх досліджень щодо з’ясування етимологічної природи ороніма *Товтри* (*Толтри*) й варіантної назви *Медобори*, докладний аналіз їхньої фонетичної та словотвірної будови з урахуванням споріднених лексем в інших слов’янських і неслов’янських мовах, а також свідчень історичних джерел дають підстави стверджувати:

1. Становлення ороніма *Товтри* (*Толтри*) відбувалося впродовж тривалого часу, внаслідок чого

він зазнав певних фонетичних змін: **Търтры* > *Тълтры* > *Тоўтри* > *Товтри*.

2. В основі цієї назви – географічний термін псл. **търтъра* > **търтъру*, що постав способом редуплікації і.-е. кореня **ter-* ‘терти’ в ступені редукації *o*-ряду.

3. З огляду на значення і.-е. етимона можна відновити первісну семантику псл. **търтъра* > **търтъру* *‘обтерте (протерте) внаслідок процесів вивітрювання чи вимивання водою каміння’.

4. Структура ороніма *Товтри* / *Толтри* < **Търтры* й топонімі паралелі в інших слов’янських регіонах указують на її праслов’янський характер. Водночас наявність споріднених утворень в інших індоєвропейських мовах і непродуктивність на праслов’янському ґрунті такого способу словотворення, як редуплікація кореня, уможливають припущення про засвоєння праслов’янами ороніма **Търтры* < **Търтъру* від їхніх попередників у цьому регіоні, зокрема північних фракційців.

5. Первинною назвою іншої частини гірського масиву *Товтри*, як засвідчують історичні джерела, є *Недобор(у)*. Форма *Медобори* фонетично вторинна, що, відповідно, спростовує гіпотезу про еволюцію цього ороніма з іллірійського архетипу **Medubaris*.

6. Назва *Недобор* розвинулася на місцевому слов’янському ґрунті з **Недобрь*, в основі якого – псл. **nedьbrь*, префіксальний дериват від іменника **dьbrь* з первісним значенням ‘заглибина, яма, долина, яр’.

7. Етимологічний аналіз українських оронімів *Товтри* < *Тълтры* < **Търтры* й *Медобори* < *Недобор(у)* дав змогу встановити хронологію цих утворень і засвідчив їхню глибоку архаїку.

8. Назви орооб’єктів, проаналізовані в запропонованій статті, уважаємо фрагментом майбутнього «Етимологічного словника оронімів Українських Карпат і прилеглих регіонів».

Література

1. БЕР – Български етимологичен речник / Съст. В. Георгиев, Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев и др. София: Изд-во на Българската академия на науките, 1971–2010. Т. 1–7.
2. Вступ – Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов’янських мов / За ред. О.С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1966. 595 с.
3. Гульдман В.К. Населенные места Подольской губернии: алфавитный перечень населенных пунктов. Каменец-Подольский: Типография Подольского губернского правления, 1893. 636 с.
4. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т. / За ред. О.С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.
5. ЕУ – Енциклопедія українознавства / гол. ред. В. Кубійович. Перевид. в Україні. Львів: Наукове т-во ім. Т. Шевченка у Львові, 1993–2003. Т. 1–11.
6. Желеховський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар. Львів, 1886. Т. I–II.
7. Журавлев А.Ф. Язык и миф. Лингвистический комментарий к труду А.Н. Афанасьева «Поэтические воззрения славян на природу». Москва: Индрик, 2005. 1004 с.
8. Карпенко Ю.О. Етнічна історія Українських Карпат за даними гідронімії та оронімії. *Студії з ономастики та етимології. 2005* / відп. ред. В.П. Шульгач. Київ: [б. в.], 2005. С. 63–79.
9. Кримські гори. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримські_гори.
10. Крип’якевич І. Звідки пішла назва «Медобори»? *Вісник природознавства. 1928. №2. С. 114–115.*
11. Кришталович У.Р. Рукописні карти XVI–XIX століть. З фондів державного історичного архіву України, м. Львів. Київ: ДНВП «Картографія», 2011. 216 с.
12. Луняк Є. Козацька Україна XVI–XVIII ст. очима французьких сучасників: хрестоматія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 508 с.

13. Лучик В.В. Рец. на: Zbigniew Babik. Najstarsza warstwa nazewnictwa na ziemiach polskich w granicach wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny. Kraków. Universitas, 2001. 762 s. *Студії з ономастики та етимології. 2005* / відп. ред. В.П. Шульгач. Київ: [б. в.], 2005. С. 278–283.
14. Ляшук Б.Ф. Из карпатської географічної термінології. *Питання географії Українських Карпат. Географічний зб. №9*. Львів: В-во Львів. ун-ту, 1969. С. 165–167.
15. Марусенко Т.А. Названия рельефов в говорах Хмельницкой области УССР. *Карпатская диалектология и ономастика* / отв. ред. Г.П. Клепикова. Москва: Наука, 1972. С. 277–296.
16. Мелюкова А.И. Археологические данные о фракийцах на западе и юго-западе СССР в 1-ом тысячелетии до н. э. *Симпозиум «Античная балканистика»: Этногенез народов Балкан и Северного Причерноморья. Лингвистика, история, археология (2–4 декабря 1980 г.)*. Москва: Наука, 1980. С. 37–39.
17. ОАІУМ – Ономастичний архів Інституту української мови НАН України.
18. Олійник Я.Б., Стецюк В.В. Природні та етнокультурні феномени України: монографія. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Київський ун-т, 2008. 215 с.
19. Потапчук І.М. Народна географічна термінологія в західноподільських говірках. *Дисертація на здобуття наук. ст. к. філол. н. спец.: 10.02.01. – українська мова*. Кам'янець-Подільський, 2012. 356 с.
20. ПТ – Подільські Товтри: Краєзнавчі нариси / За заг. ред. Г. Денисика. Вінниця: Тезис, 2005. 87 с.
21. СГУ – Словник гідронімів України / І.М. Желєзняк, А.П. Корепанова, Л.Т. Масенко та ін. Київ: Наукова думка, 1979. 781 с.
22. Симашкевич М. Историко-географический и этнографический очерк Подолии. Каменец-Подольск: Тип. насл. Д. Крайза, 1875. Т. 1. 80 с.
23. Соболевский А.И. Толтры. *Труды по истории русского языка. Т. 2. Статьи и рецензии* / сост., подгот. текста, предисл., коммент. и указатели В.Б. Крысько. Москва: Языки славян. культур, 2006. С. 299.
24. Тончева Г. О фракийцах нынешних Украины, Молдовы, Добруджи и Северо-Восточной Болгарии в XI–VI вв. до н. э. *Studia Thracica. 1. Фрако-скифские культурные связи*. София: БАН, 1975. Т. 1. С. 28–53.
25. Трубачев О.Н. Названия рек Правобережной Украины. Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация. Москва: Наука, 1968. 289 с.
26. Українські Карпати. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українські_Карпати
27. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / перев. с нем. и дополн. О.Н. Трубачева. Москва: Прогресс, 1964–1973. Т. I–IV.
28. Цись П.М. Геоморфологія УРСР / Відп. ред. проф. К.І. Геренчук. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1962. 224 с.
29. Шапошников А.К. Этимология языковых реликтов фракийского вида в Северном Причерноморье. *Київська старовина*. 2008. №5. С. 91–133.
30. Шевельов Ю. Исторична фонологія української мови / перекл. з англ. С. Вакуленка, А. Даниленка. Харків: Акта, 2002. 1054 с.
31. Шульгач В.П. Miscelanea toponimica Carpathica. *Студії з ономастики та етимології. 2004* / Відп. ред. О.П. Карпенко. Київ: [б. в.], 2004. С. 204–211.
32. ЭС – Энциклопедический словарь: в 86 т. / Под. ред. И.Е. Андреевского, К.К. Арсеньева; Ф.Ф. Петрушевского; изд. Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. СПб.: Семеновская Типо-Литография И.А. Ефрона, 1890–1907.
33. ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / под ред. О.Н. Трубачева, А.Ф. Журавлева, Ж.Ж. Варбот. Москва: Наука, 1974–2018. Вып. 1–41.
34. Balan T. Documente Bucovinene. Cernăuți, 1933. Vol. I. 298 s.; 1934. Vol. II. 217 s.; 1938. Vol. IV. 299 s.; 1939. Vol. V. 264 s.; București, 1942. Vol. VI. 505 s.; Jași, 2005. Vol. VII. 318 s.
35. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957. 806 s.
36. Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde = Буковина. Загальне краєзнавство / Перекл. з нім. Ф.С. Андрійця, А.Т. Квасецького. Вид. 2, стереотипне. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 488 с.
37. Hrabec S. Karpackie nazwy geograficzne. *I Międzynarodowa slawistyczna konferencja onomastyczna (Kraków, 22–24 paźdz. 1959): Księga referatów*. Wrocław etc., 1961. S. 87–98.
38. Majtán M. Oronymia (horské názvy). *Słowiańska onomastyka* / pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, A. Cieślíkowej przy współudziale J. Dumy. Warszawa-Kraków: Towarzystwo naukowe Warszawskie, 2003. Т. II. S. 202–203.
39. Milewski T. Nazwy z obszaru Polski podejrzane o pochodzenie wenetyjskie lub iliryskie. *Slavia Antiqua*. 1964. Т. 11. S. 37–86.
40. Mrózek R. Status oronimii w subsystemie toponimicznym i w toponomastyce. *Toponimia i oronimia* / Pod red. A. Cieślíkowej i B. Czopek-Kopciuch. Kraków, 2001. S. 231–236.
41. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa: Nakł. F. Sulimierskiego, W. Walewskiego, 1880–1902. Т. I–XV.

References

1. BER – Błgarski etimologičen rechnik (1971–2010) [Bulgarian etymological dictionary]. Sofiya: Izd-vo na Błgarskata akademiya na naukite. Т. 1–7 [in Bulgarian].
2. Vstup – Vstup do porivnialno-istorychnoho vyvchennia slovianskykh mov. Za red. O.S. Melnychuka

- (1966) [Introduction to the comparative-historical study of Slavic languages]. Kyiv: Naukova dumka. 595 s. [in Ukrainian].
3. Guldman V.K. (1893) Naseleenyie mesta Podolskoy gubernii: alfavitnyy perechen naseleennykh punktov [Settlements of Podolsk province: alphabetical list of settlements]. Kamenec-Podolskiy: Tipografiya Podolskogo gubern. pravleniya. 636 s. [in Russian].
 4. ESUM – Etymolohichniy slovnyk ukrainskoi movy: V 7 t. Za red. O.S. Melnychuka (1982–2012) [Etymological dictionary of the Ukrainian language: In 7 vols.]. Kyiv: Naukova dumka. T. 1–6 [in Ukrainian].
 5. EU – Entsyklopediia ukrainoznavstva (1993–2003). Hol. red. V. Kubiiovych. Perevyd. v Ukraini [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. Lviv: Naukove t-vo im. T. Shevchenka u Lvovi. T. 1–11 [in Ukrainian].
 6. Zhelekhovskiy Ye., Nedil'skiy S. (1886) Malorusko-nimetskiy slovar [Malorussian-German dictionary]. Lviv. T. I–II [in Ukrainian].
 7. Zhuravlev A.F. (2005) Jazyk i mif. Lingvisticheskiy kommentariy k trudu A.N. Afanasyeva «Poeticheskie vozzreniya slavyan na prirodu» [Language and myth. Linguistic commentary on the work of A.N. Afanasyev «Poetic views of the Slavs on nature»]. Moskva: Indrik. 1004 s. [in Russian].
 8. Karpenko Yu.O. (2005) Etnichna istoriia Ukrainskykh Karpat za danymy hidronimii ta oronimii [Ethnic history of the Ukrainian Carpathians according to hydronymy and oronymy]. *Studii z onomastyky ta etymolohii*. 2005 / vidp. red. V.P. Shulhach. Kyiv: [b. v.]. S. 63–79 [in Ukrainian].
 9. Krymski hory [Crimean Mountains]. Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримські_гори [in Ukrainian].
 10. Krypiakivych I. (1928) Zvidky pishla nazva «Medobory»? [Where did the name “Medobory” come from?]. *Visnyk pryrodnoznavstva*. №2. S. 114–115 [in Ukrainian].
 11. Kryshtalovych U.R. (2011) Rukopysni karty XVI–XIX stolit. Z fondiv derzhavnogo istorichnoho arkhivu Ukrainy, m. Lviv [Manuscript maps of the 16th–19th centuries. From the funds of the State Historical Archive of Ukraine, Lviv]. Kyiv: DNVP «Kartohrafiia». 216 s. [in Ukrainian].
 12. Luniak Ye. (2013) Kozatska Ukrainy XVI–XVIII st. ochyma frantsuzkykh suchasnykiv: khrestomatiia [Cossack Ukraine in the 16th–18th centuries through the eyes of French contemporaries: a textbook]. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. 508 s. [in Ukrainian].
 13. Luchyk V.V. (2005) Rets. na: Zbigniew Babik. Najstarsza warstwa nazewnicza na ziemizch polskich w granicach wczesnosredniowiecznej Słowiańszczyzny. Kraków. Universitas, 2001. 762 s. *Studii z onomastyky ta etymolohii*. 2005 / vidp. red. V.P. Shulhach. Kyiv: [b. v.]. S. 278–283 [in Ukrainian].
 14. Liashchuk B.F. (1969) Iz karpatskoi heohrafichnoi terminolohii [Carpathian geographical terminology]. *Pytannia heohrafiy Ukrainskykh Karpat. Heohrafichniy zb. №9*. Lviv: V-vo Lviv. un-tu. S. 165–167 [in Ukrainian].
 15. Marusenko T.A. (1972) Nazvaniya relyefov v govorakh Khmel'nitskoy oblasti USSR [Relief names in the dialects of the Khmelnytsky region of the USSR]. *Karpatskaja dialektologiya i onomastika* / otv. red. G.P. Klepikova. Moskva: Nauka. S. 277–296 [in Russian].
 16. Melyukova A.I. (1980) Arheologicheskie dannye o frakiycah na zapade i yugo-zapade SSSR v 1-om tysyacheletii do n. e. [Archaeological data on the Thracians in the west and southwest of the USSR in the 1st millennium BCE]. *Simpozium «Antichnaya balkanistika»: Etnogenez narodov Balkan i Severnogo Prichernomorya. Lingvistika, istoriya, arheologiya (2–4 dekabrya 1980 g.)*. Moskva: Nauka. S. 37–39 [in Russian].
 17. OAIUM – Onomastychniy arkhiv Instytutu ukrainskoi movy NAN Ukrainy [Onomastic archive of the Institute of the Ukrainian language of the National Academy of Sciences of Ukraine]. [in Ukrainian].
 18. Oliinyk Ya.B., Stetsiuk V.V. (2008) Pryrodni ta etnokulturni fenomeny Ukrainy: monohrafiia. 2-he vyd., pererob. ta dop. [Natural and ethnocultural phenomena of Ukraine: monograph]. Kyiv: Kyivskiy un-t. 215 s. [in Ukrainian].
 19. Potapchuk I.M. (2012) Narodna heohrafichna terminolohiia v zakhidnopodil'skykh hovirkakh [Folk geographical terminology in Western Podolia dialects]. *Dysertatsiia na zdobuttia nauk. st. k. filol. n. spets.: 10.02.01. – ukrainska mova*. Kamianets-Podil'skiy. 356 s. [in Ukrainian].
 20. PT – Podil'ski Tovtry: Kraieznavchi narysy / Za zah. red. H. Denysyuka [Podil'sky Tovtry: Local lore essays]. Vinnytsia: Tezys, 2005. 87 s. [in Ukrainian].
 21. SHU – Slovnyk hidronimiv Ukrainy / I.M. Zheliezniak, A.P. Korepanova, L.T. Masenko ta in. [Dictionary of hydronyms of Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka, 1971. 781 s. [in Ukrainian].
 22. Simashkevich M. (1875) Istoriko-geograficheskiy i etnograficheskiy ocherk Podolii [Historical, geographical and ethnographic sketch of Podolia]. Kamenec-Podolsk: tip. nasl. D. Krayza. T. 1. 80 s. [in Russian].
 23. Sobolevskiy A.I. (2006) Toltry [Toltry]. *Trudy po istorii russkogo yazyka. T. 2. Stati i recenzii* / sost., podgot. teksta, predisl., komment. i ukazateli V.B. Krysko. Moskva: Yazyki slavyan. kultur. S. 299 [in Russian].
 24. Toncheva G. (1975) O frakiycah nyneshnih Ukrainy, Moldovy, Dobrudzhi i Severo-Vostochnoy Bolgarii v XI–VI vv. do n. e. [Thracians of present-day Ukraine, Moldova, Dobrudja and North-Eastern Bulgaria in the 11th–16th centuries BCE]. *Studia Thracica. 1. Frako-skifskie kulturnye svyazi*. Sofiya: BAN. T. 1. S. 28–53 [in Russian].
 25. Trubachev O.N. (1968) Nazvaniya rek Pravoberezhnoy Ukrainy. Slovoobrazovanie. Etimologiya. Etnicheskaya interpretatsiya [The names of the rivers of the Right-Bank Ukraine. Word formation. Etymology. Ethnic interpretation]. Moskva: Nauka. 289 s. [in Russian].

26. Ukrainski Karpaty [Ukrainian Carpathians]. Rezhym dostupu: [in Ukrainian].
27. Fasmer M. Etimologicheskii slovar russkogo yazyka / perev. s nem. i dopoln. O.N. Trubacheva [Etymological dictionary of the Russian language]. Moskva: Progress, 1964–1973. T. I–IV [in Russian].
28. Tsys P.M. (1962) Heomorfolohiia URSS / Vidp. red. prof. K.I. Herenchuk [Geomorphology of the USSR]. Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu. 224 s. [in Ukrainian].
29. Shaposhnikov A.K. (2008) Etimologiya yazykovykh reliktoiv frakiyskogo vida v Severnom Prichernomor'ye [Etymology of linguistic relics of the Thracian species in the Northern Black Sea region]. *Kiivska starovyna*. № 5. S. 91–133 [in Russian].
30. Shevelov Yu. (2002) Istorychna fonolohiia ukrainskoi movy / perekl. z anhł. S. Vakulenko, A. Danylenka [Historical phonology of the Ukrainian language]. Kharkiv: Akta. 1054 s. [in Ukrainian].
31. Shulhach V.P. (2004) Miscelanea toponimica Carpathica. *Studii z onomastyky ta etymolohii. 2004 / Vidp. red. O.P. Karpenko*. Kyiv: [b. v.]. S. 204–211 [in Ukrainian].
32. JeS – Enciklopedicheskii slovar: v 86 t. / Pod. red. I.E. Andreyevskogo, K.K. Arsenyeva; F.F. Petrushevskogo; izd. F.A. Brokgauz, I.A. Efron [Encyclopedic Dictionary: in 86 volumes]. SPb.: Semenovskaya Tipografiiya I.A. Efrona, 1890–1907 [in Russian].
33. JeSSJa – Etimologicheskii slovar slavyanskikh yazykov: Praslavyanskiy leksicheskiy fond / pod red. O.N. Trubacheva, A.F. Zhuravleva, Zh.Zh.Varbot [Etymological Dictionary of Slavic Languages: Proto-Slavic Lexical Fund]. Moskva: Nauka, 1974–2018. Vyp. 1–41 [in Russian].
34. Balan T. Documente Bucovinene. Cernăuți, 1933, Vol. I. 298 s.; 1934, Vol. II. 217 s.; 1938, Vol. IV. 299 s.; 1939, Vol. V. 264 s.; Jași, 2005, Vol. VII. 318 s. [in Romanian].
35. Brückner A. (1957) Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957. 806 s. [in Polish].
36. Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde = Bukovyna. Zahalne kraieznavstvo / Perekl. z nim. F.S. Andriiisia, A.T. Kvasetskoho. Vyd. 2, stereotypne. Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2009. 488 s.
37. Hrabec S. (1961) Karpackie nazwy geograficzne. *I Międzynarodowa slawistyczna konferencja onomastyczna (Kraków, 22–24 paźdz. 1959): Księga referatów*. Wrocław etc. S. 87–98 [in Polish].
38. Majtán M. (2003) Oronymia (horské názvy). *Słowiańska onomastyka / pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, A. Cieślukowej przy współdziałaniu J. Dumy*. Warszawa-Kraków: Towarzystwo naukowe Warszawskie. T. II. S. 202–203 [in Polish].
39. Milewski T. (1964) Nazwy z obszaru Polski podejrzane o pochodzenie wenezyjskie lub iliryskie. *Slavia Antiqua*, T. 11. S. 37–86 [in Polish].
40. Mrózek R. (2001) Status oronimii w subsystemie toponimicznym i w toponomastyce. *Toponimia i oronimia / Pod red. A. Cieślukowej i B. Czopek-Kopciuch*. Kraków. S. 231–236 [in Polish].
41. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa: Nakł. F. Sulimierskiego, W. Walewskiego, 1880–1902, T. I–XV [in Polish].

ORONYM TOVTRY (MEDOBORY): SEARCH FOR ETYMOLOGICAL TRUTH

Abstract. The article summarizes the results of previous research on the etymology of Ukrainian oronyms *Tovtry* and *Medobory*; their phonetic and word-forming structure is analyzed in detail, taking into account related tokens in other Slavic and non-Slavic languages and evidence from historical sources. The development of the oronym *Tovtry* took place over a long period of time, it underwent certain phonetic changes: **Тѣртры* > **Тѣлтры* > **Тоўтру* > **Товтру*. At the heart of this name is the geographical term of the Proto-Slavic **тѣтра* / **тѣтѣра* > **тѣтры* / **тѣртѣры*, which arose by the method of reduplication of the Indo-European root **ter-* 'to rub' in the degree of reduction of the *o*-row. The original semantics of the reconstructed proforma *'shabby (threadbare) due to the weathering or water washing of stones' is restored. The Proto-Slavic structure of the oronym **Тѣтры* / **Тѣртѣры* is proved. It has been suggested that the Proto-Slavs may have mastered the oronym **Тѣтры* / **Тѣртѣры* from their predecessors, the northern Thracians, on the basis of the presence of related formations in other Indo-European languages and the unproductiveness of Proto-Slavic word formation such as reduplication. Based on historical sources, the primary form for the oronym *Medobory* – *Nedobor* (s) has been established. It is proved that the name developed from the Proto-Slavic form **недѣбрь* < **не-дѣбрь*.

Keywords: oronym, etymon, geographical term, reduplication, Proto-Slavic form.

© Вербич С., 2021 р.

Святослав Вербич – доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу історії української мови та ономастики Інституту української мови НАН України; sviatoverb@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>

Svyatoslav Verbych – Doctor of Philology, Senior Researcher, Department of History of the Ukrainian Language and Onomastics, Institute of the Ukrainian Language, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine; sviatoverb@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>